

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Основою сучасної системи освіти є формування ключових компетенцій навчання, що забезпечують можливість подальшого самостійного розвитку студента. Головна мета вивчення іноземної мови полягає в успішному формуванні іншомовної комунікативної компетенції. Численні дослідження в галузі комунікативної компетенції свідчать про необхідність якісного формування та розвитку, в тому числі й граматичної компетенції, як одного з ключових компонентів комунікативної компетенції загалом.

Проблемою навчання іншомовної граматики займалися П. Бабінська, О. Вовк, Л. Косяк, Ю. Пассов, І. Рахманов, Н. Склярєнко, Л. Черноватий, С. Шатілов та багато інших. У працях таких науковців, як О. Москальська, Ю. Пассов, І. Рахманов, Н. Склярєнко, висвітлено питання принципів організації навчання граматичного матеріалу; дослідження природи виникнення та функціонування граматичних навичок висвітлені у працях П. Гурвича, Ю. Кудряшова, О. Михайлової, С. Шатілова. Водночас, на нашу думку, проблема формування граматичної компетенції студентів філологічних факультетів під час вивчення іноземних мов потребує подальшого дослідження.

Грамматична компетенція – це складова частина мовної компетенції, що входить, своєю чергою, до структури іншомовної комунікативної компетенції. Грамматичну компетенцію розглядають також як здатність розуміти й виражати значення, продукуючи й розпізнаючи коректно оформлені згідно з певними принципами фрази і речення (що є протилежним заучуванню та відтворенню їх як стійких формул) [6].

Частина дослідників розглядає граматичну компетенцію з позицій комунікативно-когнітивного підходу, при якому основа граматичної компетенції базується на двох головних типах механізмів: комунікативних, що сприяють оволодінню іншомовною мовленнєвою діяльністю, і когнітивних, що стимулюють процес концептуалізації, результатом якого є утворення іншомовних концептів у свідомості комунікатора. Ми підтримуємо цю точку зору і також розглядаємо граматичну компетенцію в аспекті комунікативно-когнітивного підходу. Підтримуючи таку позицію, можна сказати, що граматична компетенція передбачає формування спеціальних граматичних когнітивних моделей, котрі зберігаються в мозку індивіда окремо від смислових моделей та пробуджуються в процесі мовленнєвого спілкування, забезпечуючи граматично правильне оформлення смислового елементу [4].

Як зазначає О. Вовк, граматична компетенція, сформована в аспекті комунікативно-когнітивного підходу, забезпечує системне та гармонійне оволодіння лексичним, морфологічним, синтаксичним, фонетичним та орфографічним сторонами мови, що є необхідними для побудови осмислених та зв'язних висловлювань відповідно до комунікативної ситуації та мети. Володіння граматичними поняттями, засобами вираження граматичних категорій, навичками й уміннями адекватно використовувати граматичні явища в мовленнєвій діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування для розв'язання мовленнєво-розумових проблемних завдань є результатом комплексного підходу до навчання граматичного матеріалу майбутніх фахівців [1].

Сучасна стратегія формування іншомовної комунікативної компетенції передбачає оволодіння іноземною мовою у процесі мовленнєвої діяльності за допомогою моделювання реальних комунікативних ситуацій. Особливу увагу слід приділити епістемологічним стилям навчання, формуванню мовної особистості студентів, розвитку їхнього знаннєвого простору, використанню автентичних навчальних матеріалів і ситуацій, що мають місце під час застосування як завдань мовленнєвої взаємодії в усіх видах мовленнєвої діяльності, так і проблемних мовленнєво-розумових завдань, які забезпечують мовленнєвий і когнітивний розвиток студентів [2].

Оволодіння мовними знаннями може здійснюватися двома шляхами: експліцитно й імпліцитно. У першому випадку – через усвідомлене, довільне навчання і в процесі вирішення проблемних завдань. В іншому випадку - через мимовільне, неусвідомлюване, інтуїтивне навчання або в процесі реальної комунікації. Відповідно, існують два взаємодіючих види знань, причому експліцитне знання може перейти в імпліцитне через практику. Експліцитні та імпліцитні знання іноді класифікують як вивчені та як засвоєні. Перші формуються в результаті цілеспрямованого навчання: увага індивіда фокусується на формальних ознаках досліджуваних мовних явищ. Другі формуються автоматично, через природну комунікацію: увага індивіда концентрується на значенні (функції) мовних явищ [5].

Особливу роль у формуванні граматичної компетенції слід надати виведеному знанню. По-перше, воно виводиться самостійно, а не отримується в готовому вигляді з того матеріалу, який студенти отримують в якості вихідного, що дозволяє засвоїти граматичний матеріал індуктивним шляхом; по-друге, ґрунтуючись, головним чином, на мовних знаннях, воно дозволяє студентам проаналізувати нові граматичні структури і зробити необхідні висновки. Таке знання буде міцнішим, відповідно, сформована граматична компетенція буде вищого рівня, а знанневий простір, який формується в свідомості студентів впродовж усього періоду навчання у ВНЗ, буде ширшим [3].

У процесі формування й удосконалення іншомовної граматичної компетенції дуже важливим є етап формування мовленнєвих граматичних навичок, під якими розуміють автоматизовані компоненти мовленнєвої діяльності, психофізіологічну основу яких становлять динамічні стереотипи, що формуються і функціонують у результаті постійного користування мовою, тобто в процесі набуття людиною індивідуального мовленнєвого досвіду. Формування мовленнєвих граматичних навичок проходить у декілька етапів. У сучасній науці існує кілька класифікацій етапів формування граматичних навичок. Слідом за Ю. Пассовим, ми виокремлюємо такі етапи формування граматичної навички: 1) сприйняття граматичного явища; 2) його репродукування в однотипних ситуаціях; 3) продукування власних мовленнєвих продуктів із виучуваним граматичним явищем у різнотипних ситуаціях [2].

Необхідно підкреслити, що важливою умовою міцності формування граматичної навички є правильний добір вправ на всіх стадіях формування навички. Психологами встановлено, що людиною легше й міцніше засвоюється те, що включається в його діяльність, яка при цьому не повинна бути повторюваною, а якомога різноманітнішою. Слід постійно заохочувати студентів до комунікації іноземною мовою, дотримуючись вимог її новизни і продуктивності, а також розуміння її змісту без перекладу [3].

Отже, мовна граматична компетенція є частиною комунікативної, оскільки неможливо розглядати оволодіння граматичною стороною іноземної мови ізольовано від процесу комунікації. В основі граматичної компетенції лежать два основних типи механізмів: комунікативні та когнітивні. Перші сприяють оволодінню іншомовною мовленнєвою діяльністю, другі – процесу концептуалізації, результатом якого є утворення концептів у свідомості людини. Граматична компетенція ґрунтується на певних знаннях, навичках, уміннях і здатності ефективно використовувати їх в навчально-комунікативному процесі, що дозволяє студентам не лише володіти іноземною мовою на рівні спілкування й адекватно розв'язувати комунікативні завдання, а й професійно користуватися нею як засобом навчання.

Список використаної літератури:

1. Вовк О.І. До питання про сучасну стратегію навчання іншомовного спілкування у вищих навчальних закладах // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2005. – № 2(82). – С. 178-185.
2. Вовк О.І. Сучасна стратегія формування англомовної граматичної компетенції у студентів-філологів / О. Вовк // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. - 2008. - № 27. - С. 5-10. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2008_27_3
3. Подгорская О.Н. Формирование грамматической компетенции как составляющей иноязычной коммуникативной компетенции будущего учителя иностранного языка / О. Н. Подгорская // Известия ВГ ПУ. – 2018 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-grammaticheskoy-kompetentsii-kak-sostavlyayuschey-inoazychnoy-kommunikativnoy-kompetentsii-buduschego-uchitelya>

4. Горбач Е. Б. Зміст і структура граматичної компетентності майбутніх перекладачів / Е.Б. Горбач // Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. Випуск 24. - 2015. – С. 148 – 157
5. Ждан А. Н. Психологические механизмы усвоения грамматики родного и иностранного языков / Ждан А. Н., Гохлернер М. М. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 256 с.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. Видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва; [пер. з англ. О. М. Шерстюк]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

Науковий керівник: д.п.н., професор Вовк О.І.

М. В. Грам

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ПОХІДНИХ АНГЛІЙСЬКИХ ІМЕННИКІВ ІЗ СУФІКСОМ -RY (-ERY)

Система мови постійно розвивається, що приводить до збагачення її словникового складу. Нові лексичні одиниці утворюються різними способами: за різними моделями власної системи утворення нових слів, шляхом запозичення готових одиниць з інших мов, а також шляхом розширення значень уже наявних слів. Проте, як зазначає М. М. Шанський, найяскравішим та одним із визначальних процесів у розвитку лексики мови є її постійне та інтенсивне збагачення шляхом утворення нових слів на основі уже наявних [див. 1, 5]. Такий процес часто трапляється в англійській мові.

Поняття «словотвір» розглядається у широкому та вузькому значеннях. З одного боку, як стверджує О. Д. Мешков, під словотвором розуміють процес і правила утворення слів; а з іншого боку – це галузь мовознавства, що займається вивченням способів утворення слів [3, 9]. Основними функціями словотвору є ономазіологічна (створення назв нових об'єктів і явищ) та семантична (фіксування одиниць із новими значеннями) [5, 517].

Словотвір передбачає збагачення мови новими лексичними одиницями. Нові слова утворюються різними способами. В англійській мові вирізняють морфологічні та семантичні способи словотвору. **Морфологічні** способи передбачають утворення нових слів шляхом зміни морфологічної структури вихідного слова. Типи морфологічного словотвору: афіксація (*affixation*), яка поділяється на суфіксацію (*suffixation*), префіксацію (*prefixation*) та суфіксально-префіксальний спосіб (*suffixation-and-prefixation*), зворотний словотвір (*back formation*), скорочення (*clipping*), основоскладання (*compounding*). **Семантичними** є способи творення нових слів шляхом зміни значення слова. До таких належать конверсія (*conversion*), розширення значення (*generalization of meaning*), звуження значення (*narrowing of meaning*), метафора (*metaphor*) та метонімія (*metonymy*).

Похідні слова, які виступають об'єктом нашого дослідження, утворені шляхом **суфіксації** – одного з найпоширеніших способів словотвору в сучасній англійській мові. Суфіксація є приєднанням суфіксів до коренів чи основ [див. 1, 25]. Суфікси не лише змінюють значення слова, а й можуть «перевести» слово з однієї частини мови до іншої (*to read – a reader*) [4, 25]. Приєднуючись до основи, словотвірний суфікс виконує такі функції: 1) переводить вихідну основу до іншого лексико-граматичного розряду (*London – Londoner*); 2) надає вихідній основі іншого конотативного значення (*green – greenish*); 3) змінює іменник чоловічого роду на іменник жіночого роду (*an actor – an actress*). Якщо виокремлювана в слові морфема не виконує жодної з вище зазначених функцій, то вона є не суфіксом (чи префіксом), а закінченням [3, 31].

Існує чимало класифікацій суфіксів за різними критеріями. Зокрема, виокремлюють категоріальні, розрядні, конотативні суфікси, суфікси фемінізації тощо. Один і той самий суфікс може виконувати декілька функцій, наприклад, суфікс *-er* виконує категоріальну функцію (виступає суфіксом віддієслівних іменників, наприклад, *reader*) та розрядну функцію (називає жителя місцевості, позначеного основою, наприклад, *Londoner*) [3, 32].